

VIRÁGOS GÁBOR
Magyar Nemzeti Múzeum
viragos.gabor@mnmu.hu

A régészet jövőképe a Magyar Nemzeti Múzeumban: a Nemzeti Régészeti Intézet

ABSZTRAKT | A Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Régészeti Intézete (NRI) a teljes régészeti folyamatot átfogóan képes kezelni: a terepi és szolgáltatási feladatokat (lelőhely-felderítés és -diagnosztika, feltárás, ásatás), a feldolgozási és tudományos tevékenységeket, valamint az eredmények közreadását. A jogszabályok által előírt feltárási feladatok mellett az NRI középtávú kutatási terve négy pilléren nyugszik, s mintegy másfél tucat kutatási programtervet tartalmaz. Kiemelt feladat a régészeti tevékenység céljainak, módszertanának és eredményeinek megismertetése nagyközönséggel. Ennek legfontosabb eszközei pedig az egy- vagy többnyelvű folyóiratok, tudományos és ismeretterjesztő kiadványok hagyományokra épülő, de folyamatosan megújuló kínálata, valamint a kommunikáció új lehetőségeket kínáló felületei, mint a social media.

KULCSSZAVAK | Nemzeti Régészeti Intézet, lelőhely-felderítés, kutatási terv, ismeretterjesztés, közösségi régészet, tudománykommunikáció

GÁBOR VIRÁGOS

Hungarian National Museum

viragos.gabor@mnm.hu

A Vision of the Future of Archaeology in the Hungarian National Museum: the National Institute of Archaeology

ABSTRACT | NIA HNM has been designed to oversee and manage the whole process process represented by archaeological work from fieldwork (providing archaeological services including site prospection and excavation) through the processing of the collected data and find material to scientific evaluation and the publication of the findings for diverse audiences. In addition to carrying out the tasks bestowed on us by current regulations, NIA HNM has a middle-term research programme, which relies on four pillars and includes about eighteen scientific projects. Getting the general public familiar with the aims, methods, and results of archaeological work is pivotal for us, and the most important tools for that include mono- and multilingual journals, a constantly renewed selection of scientific and popular science publications born from the decades-long traditions of HNM, and new platforms for communication, including social media.

KEYWORDS | National Institute of Archaeology of the Hungarian National Museum (NIA HNM), archaeological site prospection, research plan, popular education, community archaeology, scientific communication

A régészet immár több évszázados múlta visszatekintő, folyamatosan változó, fejlődő szakterület. Hazai története során a legváltozatosabb formákban és szinte minden felállásban tevékenykedett már külön és együtt is a műemlékvédelemmel és a muzeológiával, működött a legkülönfélébb összetételű és elnevezésű minisztériumok alatt, és rendelték hozzá végtelen variációkban intézményekhez. Az utolsó pár évtizedben különösen nagy és nehéz kihívásoknak kellett megfelelnie, miközben elkerülhetetlenül újra és újra meg is kellett újulnia, hiszen a világ is folyamatosan változik körülötte. Márpedig a gyors változások, a fejlődés miatt a legkorszerűbb tudományos ismeretekkel való rendelkezés nagyon szigorú elvárás. Nem is az emberi generációk változása miatt, hanem azért, mert a tudományokban is gyors generációs változások zajlanak. A 19. század előtt több generáció élete alatt is alig történt egy-két komolyabb változás. A 19. század után egy-egy nemzedék alatt már számos változás lezajlott, a 21. században pedig e változások sebessége elképesztő ütemben gyorsul.

A második világháború előtti és utáni időszakot tekintve a régészek elsősorban a tudományos kérdésekre összpontosítottak. Az ásatások többnyire kis léptékűek voltak (általában legfeljebb pár száz négyzetmétereseek), a feltárára szánt időnek jellemzően csak a költségvetés szabott határt (a legtöbb tervkutatás esetében nem volt rögzített határidő), s szinte mindennek meghatározott tudományos célja volt. Ekkor az anyagtudományé volt a főszerep: a tárgyakat tipologizálták, a jelenségeket akarták megtalálni és lehetőleg még a helyszínen megérteni és értelmezni. Ennek megfelelően a dokumentáció készítése másodlagos cél volt – a mai elvárások mércéjével többnyire rossz minőségű, homályos, pontatlan és bizonytalan. A régészek egészen az 1990-es évekig elsősorban a szakmának dolgoztak, a szakma elvárásainak való megfelelés volt a cél. Alacsony költségvetésből sok idő alatt jó eredményeket kellett kihozni.

Az 1990-es évek során aztán szinte minden megváltozott Magyarországon. A politikai változásoknak, de még inkább a lassan beinduló gazdasági növekedésnek köszönhetően megnőtt az ásatások száma és léptéke is.

A korábbi módszerek ezen a szinten már nem voltak alkalmasak a feladatok elvégzésére. Nem lehetett mindent helyben lekövetni, nem lehetett azonnal feldolgozni, így a távlati értékmegőrzés, az adatok kezelése lett az elsődleges cél, aminek része volt, hogy minden vesze.lyeztetett érték védelmét és feltárását el kellett végezni akkor is, ha az ásatásoknak nem volt közvetlen, azonnal belátható tudományos célja. Az elsődleges feladat tehát a magas színvonalú és teljes helyszíni dokumentáció elkészítése lett, a megértéssel és értelmezéssel elég volt később foglalkozni. Ez volt az az időszak, amikor a régészek túlnyomórészt a beruházóknak és ingatlanfejlesztőknek dolgoztak, így elkerülhetetlenné vált a finanszírozó elvárásainak való megfelelés. A régészet így hivatalosan is a kulturális örökség része lett, amelynek államigazgatási ellenőrzés alatt kellett (és kell ma is) állnia jogszabályokkal, engedélyezéssel, jelentésekkel. A régészeti adatok esetében a közhitelesség igénye felül is írta a tudományosságot prioritás tekintetében. Magas költségvetéssel, de szűkös időkerettel kellett dolgozni, és máig sok a befejezetlen, feldolgozatlan munka.

Végül az elmúlt bő évtized egyre inkább az információkommunikációról szól a nagyvilágban, s azon belül az örökséggazdálkodásban is. Immár kifejezetten a régészeti információk mielőbbi kidolgozása, az eredmények gyors és világos értelmezése és interpretációja, illetve mindezek közreadása áll az elvárások középpontjában. Maga a kutatási tevékenység egyre kevésbé érdekes, az sem meghatározó, hogy tervezett vagy beruházást megelőző munkáról van-e szó, hiszen mindegyiknek hasonló a metodikája, a dokumentálása, valamint mindegyik tudományosan is értelmezhető adatokat szolgáltat, csak más keretrendszerben. Az viszont közös, hogy a nyilvánosság számára el kell magyarázni: mi, miért, hogyan zajlik, és mi az eredménye – ez lett maga az elsődleges cél.

A 220. évét ünneplő Magyar Nemzeti Múzeumban pedig olyan változás történt, amivel egy egészen rendkívüli új intézményrész indulhatott útjára. A múzeum részeként működő Nemzeti Régészeti Intézet (NRI) mind a három történelmi generációs korszak elvárásai-

nak meg tud felelni, mivel a teljes régészeti folyamatot átfogóan, egy intézményi egységben tudja kezelni. Ezzel egy rendkívül rugalmas, a mindenkori kihívásoknak és elvárásoknak megfelelni és azokhoz alkalmazkodni képes régészeti szervezet jött létre a múzeumban. Az NRI belső struktúrája e célokhoz igazodva került kialakításra. Hogyan is néz ki mindez?

Az NRI a munkáját három igazgatóságba és egy a közvetlen vezető alá tartozó kisebb szervezeti egységeket összefogó csoportba rendezte. A rendszer alapvetően azt a logikát követi, hogy az elsődlegesen terepi és szolgáltatási feladatokat a Koordinációs Igazgatóság, az elsődlegesen feldolgozási és tudományos tevékenységeket a Tudományos Igazgatóság, az elsődlegesen a régészet eredményeinek közreadását támogató tevékenységeket pedig a Tartalomfejlesztési Igazgatóság végzi.

A Koordinációs Igazgatóság feladatai

Lelőhely-felderítés

A folyamat a leelőhelyek felderítésével indul. Ennek kétféle, végső soron összefüggő célja van. Az egyik a régészeti leelőhelyek országon belüli lokalizálását szolgálja – ez a régészeti topográfiai program, amely immár célzott kutatásként is csaknem hetvenéves múltra tekint vissza az országban. Ennek ellenére a becsült leelőhely-

számoknak alig a fele lehet ismert, s az ezekre vonatkozó adatainknak is legalább a fele bizonytalan, pontatlan. Mai áron számolva is sok tízmilliárdos forrásigénnyel és legalább egy évtized koncentrált, priorizált munkával kell számolni ahhoz, hogy ezt a lemaradást, ezt a hiányt a régészeti topográfiában behozzuk. A másik cél a konkrét beruházásokhoz, illetve bármilyen, a régészeti örökségi értékeket potenciálisan veszélyeztető beavatkozáshoz, tevékenységhez kötődő kockázatelemzés. Ahhoz, hogy valaminek a hatását fel tudjuk mérni és arra vonatkozóan javaslatokat fogalmazunk meg, ismerni kell a veszélyeztetés tárgyát. Épp ezért már több mint két évtizedes múltja van a hatásvizsgálatok jogszabályi előírásának is. Ezek köre, pontossága és rendszere sokat változott, fejlődött ez idő alatt, de a célja mindig ugyanaz maradt: felmérni a régészeti örökség elemeit érintő kockázatot a konkrét helyszíneken. Látható tehát, hogy a két cél eredményei átfedik egymást, hiszen egy teljesebb régészeti topográfiai munka során kevésbé kell az egyes konkrét feladatok esetén további kutatásokat végezni, míg a kockázatelemzések eredményei mindig beépülnek az általános topográfiába. A két célt szolgáló metodika is azonos, és – bizonyos értelemben sajnálatosan – az erőforrásaik is közösek.

A leelőhelyek felderítéséhez tradicionálisan és újszerűen is számos metodikát alkalmazunk. A legősibb és máig legalapvetőbb eljárás ezek közül a terepbejárás. A nagyobb felületeket valamilyen meghatározott rend-

1. kép. Szisztematikus terepbejárás Kisbárkány határában (fotó: Hrabák Zita)

Fig. 1. Systematic fieldwalking survey on the outskirts of Kisbárkány (photo by Zita Hrabák)

2. kép. Honfoglalás kori temető lokalizálása terepbejárással és fémkeresős felderítéssel, önkéntesek segítségével (fotó: Rátzné Nagyfi Krisztina)

Fig. 2. Identifying a Hungarian Conquest Period cemetery by a fieldwalking and metal detector survey carried out with volunteers (photo by Krisztina Rátzné Nagyfi)

3. kép. A Dunaharaszttiban feltárt avar temető egy részlete drónfelvételen (fotó: Látos Tamás)

Fig. 3. Drone image of the excavated part of an Avar cemetery at Dunaharaszti (photo by Tamás Látos)

4. kép. Drónra szerelt LiDAR bevetés előtt (fotó: Zsiga Zsolt)

Fig. 4. LiDAR equipment mounted on a drone, ready to be used (photo by Zsolt Zsiga)

szerben fizikailag végig kell járni, az ott érzékelhető és található régészeti jelenségeket és leleteket helyszín szerint rögzíteni kell, illetve felgyűjteni. Az adatok térképre helyezésével és a különféle szűrésekkel, módosításokkal bizonyos mértékig felvázolható, hogy milyen fizikai kiterjedéssel, milyen korszakba tartozó és milyen típusú régészeti lelőhelyekkel lehet számolni a vizsgált területen. Ezzel az eljárással viszonylag kis költséggel legalább mérsékelt bizonyosság nyerhető a lelőhelyekről. Befolyásoló tényezőkkel azonban számolni kell (mint az időjárás, vegetációs időszak, erdő, rét, egyéb elfedettség, másodlagos talaj jelenléte, személyek felkészültsége stb.).

Noha a szakma ma már a terepbejárás során is alkalmaz technológiai eszközöket (például GPS-t és okos-telefont, vagy a feldolgozás során térinformatikát), ettől javarészt elkülönül az úgynevezett műszeres lelőhely-felderítés. Ez szintén két csomagra osztható: a távérzékelési eljárásokra és a mechanikus eszközhasználatra. Ez utóbbi lényegében a talajszerkezeti fúrást jelenti, amely egy sokszor alábecsült és elhanyagolt eljárás, pedig viszonylag költséghatékonyan tud megfelelő helyzetek-

ben eredményt produkálni. A kicsi (jellemzően pár centiméter átmérőjű), belül üreges mintavevő körfúrókkal mérettől és mélységtől függően kézi vagy gépi meghajtással lehet adott sűrűségben és rendszerben mintát venni a talajból, ami a lelőhelyek lokalizálása mellett azok belső szerkezetéről is adatokat szolgáltat. Az MNM NRI rendelkezik kisebb és nagyobb kapacitású fúróeszközökkel és a kiértékelésben segítő geológus szakemberekkel is, nagy volumenű és speciális műszert igénylő esetekben pedig külsős partnert von be, hiszen ilyen kapacitások kialakítása és fenntartása nem lenne költséghatékony. Ugyancsak inkább ide tartozik a fémkereső műszer használata is, amely ugyan már részben távérzékelési eszköz is, azonban a tárgy lokalizálása utáni felgyűjtés miatt mégis inkább mechanikai folyamatról van szó. Ez az eljárás egyébként egyszerre áldás és átok is, hiszen a – jellemzően kis méretű – fémleletek megtalálása nélkül még a régészeti ásatások során sem mindig teljes körű, a lelőhelyek kiterjedésének és jellegének meghatározásához pedig speciális lehetőség. Az utóbbi évtizedekben egyre inkább elburjánzó „vadászat” jellegű fémkeresőzés eredménye azonban

az lesz, hogy a talaj felső kb. 30–50 cm – sőt a technológia fejlődésével hamarosan inkább már 50–80 cm mélységből – 5–10 éven belül lényegében országos szinten minden fémlelet kiemelésre fog kerülni. Bár ez a múzeumokkal való együttműködések révén nagyon sok izgalmas kincsleletet, s ami még fontosabb, számos régészeti topográfiai adatot fog szolgáltatni a tudomány számára, legalább ekkora lesz a feketepiacon örökre eltűnő tárgyak és így elvesző régészeti adatok léptéke is, miközben minden ilyen tárgy lényegében elveszti a régészeti kontextusát, információértéke az ásatási előkerüléshez képest töredékes, minimális lesz. Az MNM NRI is rendelkezik számos kisebb és nagyobb határfokú és specializált fémkereső eszközzel (valamint a használatukban gyakorlott munkatársakkal), de ezeket főleg az ásatásokon és a kisebb lelőhely-diagnosztikai munkáknál alkalmazzuk. A nagyobb léptékben, például a topográfiában szükséges alkalmazáshoz rendszerszinten is építünk a közösségi régészet keretében bevont önkéntesekre.

A terepbejárás és a mechanikusabb műszerhasználat mellett egyre nagyobb jelentősége van, s vélhetően a jövőben még nagyobb szerepe lesz a távérzékelési eljárásoknak. Ide tartoznak az űrből, a repülőről, helikopterről, drónról készített légi fotók, a lézeres „felületletapogatási” eljárások (LiDAR) és a geofizikai vizsgálatok. A légi fotók készítésének ma már csökken a költsége és rohamosan javul a hatásfoka, de önállóan ritkán alkalmazható. Az eredményeket alapos ellenőrzésnek kell alávetni, a műszerigény miatt pedig egy régészeti intézmény jellemzően legfeljebb csak kis felületek vizsgálatára rendelkezik kapacitásokkal. Az MNM NRI e téren drónokkal, illetve az azokra szerelhető fényképezőgépekkel és LiDAR-eszközökkel rendelkezik. Ezekkel az ásatásokat és a fókuszált helyszíneken végzett lelőhely-felderítést tudjuk biztosítani. A régészeti topográfiához szükséges légi fotózást és a nagyfelületet érintő lidarozást ugyanakkor külső szolgáltató bevonásával oldjuk meg, e téren is a költséghatékonyságot tekintve elsődlegesnek.

Míg a légi régészeti eljárások alapvetően a területek felszínéről szolgáltatnak adatokat, s abból lehet leszűrni régészeti megállapításokat, addig a különféle geofizikai eljárásokkal már a föld alá tudunk betekinteni. A geofizikai műszeres mérés költségei is jelentősen csökkentek a technológia fejlődésével, de ennek alkalmazása során

is számos zavaró tényező merülhet fel, s bár ma már számtalan eszköz és program segíti a mérések szakmai kiértékelését is, a gyakorlott szakemberek tudása elsődleges a régészeti szempontú adatértelmezéshez. Nálunk régebben főleg a szilárd anyagból készült épített struktúrák kimutatására használták, ma már azonban jóval érzékenyebb eszközökkel kisebb régészeti jelenségekről is meggyőzően képet lehet alkotni. Alapvetően két technikát alkalmaz a régészet. A magnetométeres vizsgálat a talaj mágneses anomáliáit méri, a georadar pedig rádióhullámok kibocsátásával és azok visszaverődésének mérésével dolgozik. Mind a kettő roncsolásmentes, sekély földtani kutatásokra alkalmazható, nagy felbontású képet alkotva a felszín alatti képződmények jelenlétéről, elhelyezkedéséről, szerkezetéről. A talaj milyenségétől és a régészeti jelenségek jellegétől, továbbá a felszíni zavaró tényezőktől függ, hogy hol mit lehet bevetni, és milyen eredménnyel lehet számolni. Ma már kifejezetten nagy felületek is lemérhetők egyes eszközökkel, és egészen alapos eredmények is kihozhatók a mérésekből, de persze mindez továbbra sem váltja ki magát az ásatást, ha végleges és részletes adatokat és leleteket is produkálni akarunk. Az MNM NRI komoly és folyamatában megújuló és bővülő eszközparkkal rendelkezik a hozzájuk szükséges speciális szakembergárdával együtt. A nagyon nagy felületeken elvégzendő mérések esetében itt is bevonunk külső szolgáltatókat, hiszen az alkalmilag jelentkező, kiugró kapacitásigényekre nem lehet költséghatékonyan fenntartani megfelelő méretű stábot. Fontos még a régészeti topográfia szempontjából az is, hogy kollégáink dolgoznak a prediktív modellezéssel is. Ennek az a lényege, hogy az összeszedhető terepi és szakirodalmi adatokból, illetve a helyszíni modellekből nagy valószínűséggel kiszűrhetők azok a területek, amelyeken régészeti örökségi elemek jelenlétével lehet számolni. Ez az eljárás a régészeti topográfia költségeinek töredékéből megvalósítható, viszont nyilván az eredmények megbízhatósága is jelentősen kisebb, így elsősorban a régészeti érdekű területek kijelölésére alkalmas.

Ásatás

A régészet és a régészek elsődleges célja, hogy a régészeti örökség elemeit eredeti összefüggéseikben, eredeti helyzetükben őrizték meg. Leszámítva tehát a kisebb-nagyobb, kizárólag a történelem kutatását szolgáló tervezett feltárások esetét, a lelőhelyek roncsolással járó

vizsgálatát általában sem a szakemberek, sem a hatóságok nem támogatják. Ez így van rendjén. Amikor azonban valamilyen okból mégis hozzá kell nyúlni a régészeti lelőhelyekhez, azt a jogszabályoknak megfelelően csakis régész szakemberek tehetik meg a megfelelő intézményi háttér biztosításával. A feltárásnak számos formája létezik, jogilag azonban az ásatás az, ami a klasszikus értelemben vett feltárást jelenti a laikusok számára is. Ennek alapvetően két célja lehet: a fent már említett tervezett kutatás, illetve a megelőző feltárás és a leletmentés, amely akkor válik szükségessé, ha a régészeti örökség elemeinek létét valami (például egy beruházás, természeti katasztrófa stb.) veszélyezteti. Amennyiben előre ismert volt a helyzet, megelőző feltárásról, amennyiben előre nem látott helyzet alakul ki, akkor leletmentésről beszélünk. Maga az ásatás irányulhat a lelőhely bizonyos adatainak kinyerésére vagy annak teljes megismerésére is. Az első esetben szondázó vagy próbakutatásról beszélünk, ami egyébként szintén része a lelőhelyek diagnosztikai vizsgálatának, csak ez esetben már roncsolással, bolygatással, megsemmisítéssel is együtt jár a régészeti beavatkozás. A helyzet lényegében

az orvosláshoz hasonló: a számos roncsolásmentes és roncsolással járó kutatással diagnosztizáljuk a páciens, esetünkben a lelőhelyet, azonban a tényleges állapotokról csak a teljes felületű feltárás adhat képet. Az eredmény is hasonló jellegű, mint az orvostudományoknál, hiszen csak a boncolás ad mindenről végső, egyértelmű és megkérdőjelezhetetlen diagnosztikát a páciens halála után, márpedig egy lelőhely teljes feltárása is gyakorlatilag a lelőhely megsemmisülését, halálát jelenti. Ezért elkerülhetetlen, hogy a benne tárolt információkat és leleteket régész szakértelemmel és kötött eljárásrenddel nyerjük ki és kezeljük tovább. Az ásatások továbbá speciális helyzetekben és területeken is történhetnek, ami ennek megfelelően speciális felszerelést és szaktudást követel (ilyen például az épületkutatás, a műemléki kutatás, a víz alatti feltárás vagy a barlangkutatás). Az MNM NRI mindezekre felkészült, s bár komplex infrastruktúrával (régións bázisok, terepjárók, ásatási felszerelések stb.) és a legnagyobb létszámú szervezeti egységeivel látja el állandó jelleggel a terepi ásatási feladatokat (összesen több mint száz munkatárssal), a legtöbb kapacitást ebből a lelőhelyek terepi diagnosztikája

5. kép. Régészeti feltárás Bátorfaterenye határában (fotó: Guba Szilvia)

Fig. 5. Archaeological excavation in the vicinity of Bátorfaterenye (photo by Szilvia Guba)

6. kép. Épületkutatás, Esztergom (fotó: Duong Li Eszter)

Fig. 6. Monument research in Esztergom (photo by Eszter Duong Li)

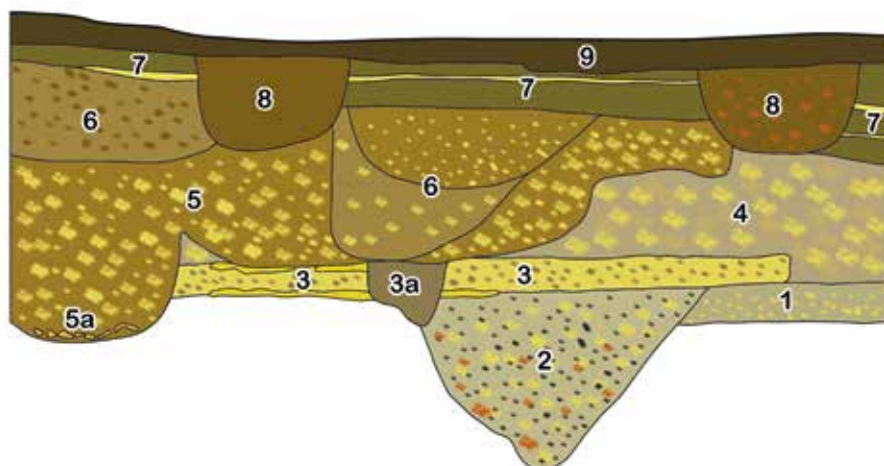
7. kép. Drónfelvétel a zalavár-várszigeti tervásatásról (fotó: Látos Tamás)

Fig. 7. Drone image of the excavation area in Zalavár-Vársziget (photo by Tamás Látos)

8. kép. Hagyományos és innovatív technikák a terepi rajzolásban (fotó: Takács Márton)

Fig. 8. Traditional survey methods and innovative technologies for mapping on site (photo by Márton Takács)

9. kép. Ásatsí metszettel és régészetiileg értelmezett rajza (készítette: Füzesi András)

Fig. 9. Excavation profile and its interpretative survey drawing (by András Füzesi)

köti le. A beruházások határidőre való kiszolgálása az MNM mint kijelölt örökségvédelmi szerv feladatköréből adódik, ezért minden egyéb feladatot prioritásában meg kell hogy előzzön. Ezzel együtt is nagy változás kezdődött a múzeum életében, hiszen az így felépült országos infrastruktúra a tervezett és a teljes felületű feltárások számára is rendelkezésre áll, s lehetővé tette, hogy az NRI egy komplex régészeti kutatási programtervvel tudjon előállni a múzeum részéről.

A régészeti feltárás során tehát megsemmisül annak tárgya s eredeti forrása, vagyis a régészeti jelenségek java, a földben rögzült adatok, információk, összefüggések eltűnnek az ásatással. Olyan ez, mintha egy könyv lapjáról eltűnnének a betűk az egyszeri olvasás során: a tökéletes adatrögzítés nélkül nem lesz többé információnk a lelőhelyről. Ezért kell a feltárást szakembernek végeznie, és ezért vannak ennek a legszigorúbb jogszabályi és szakmai előírásai.

A komplett ásatási dokumentációnak számos eleme van, s a technológia fejlődésével itt is egyre újabb eljárásrendek jelennek meg. Ezeket remélhetőleg a jogi szabályozás is leköveti majd egyszer. A készítési technológiától függetlenül alapvetően mindenről, vagyis a jelenségekről, metszetekről, felszínekről rajzok, fotók, felmérések, leírások készülnek. A lézeres térszkennelés, fotogrammetriával, ortofotókkal, 360 fokos képalkotással és a dróntechnológiát a térinformatikával ötvöző eljárásokkal ma már mindennél pontosabb és gyorsabb digitális adatrögzítések is készülnek. Ebben Magyarországon jelentős elmaradások vannak még, de nagy léptekkel kezdtük meg e téren is a felzárkózást. A technológiai felkészülés és a képzés után kerülhet majd bevezetésre új standardként a folyamatok ilyen jellegű felgyorsítása. Az természetesen már ma sem kérdéses, hogy az ásatásokat geodéziai munkával kell előkészíteni és végig lekövetni, hiszen a téradatokat csak ilyen módon lehet pontosan rögzíteni, a külső és belső elszámolásokra pedig a geodéták és térinformatikusok munkája nélkül nem is lenne lehetőség. Ez igen komoly szakmai felkészültséget és ismét csak speciális műszereket igényel, amelyekkel viszont az NRI teljes mértékben rendelkezik, illetve folyamatosan megújítja és bővíti az ilyen jellegű kapacitásait is.

Szervezés

Fontos, hogy a lelőhely-diagnosztikai és a feltérési feladatokat nem egy budapesti vízfej végzi az országban, hanem a költséghatékonyságot is szem előtt tartva egy komplex rendszer van működésben. Az NRI keretein belül működő régészeti projektiroda az összes régészettel kapcsolatos koordinációs feladatot ellátja. Ez tehát nemcsak a beruházásokhoz kapcsolódó előzetes régészeti dokumentációk (ERD) elkészítését, az ezekhez kapcsolódó terepbejárásokat, műszeres vizsgálatokat és próbakutatásokat jelenti, hanem magukat a megelőző feltárásokat és a tervezett ásatásokat, a kutatási programhoz kapcsolódó folyamatokat is. A munkájukat egy belső minőségbiztosítást szolgáló ellenőrzési részleg segíti. Ők egyaránt nézik az ERD-k tartalmát, a terepi munkavégzés során a dokumentációk előírásoknak való megfelelőségét és a terepi munkák megfelelő haladását. A fővárostól távolabbi vidékeken jelentkező feladatok helyben történő elvégzését pedig a régiós bázisok segítik, amelyek mindig a térben fókuszált nagy megrendelési állományokat követik le kapacitásaikkal. Ennek megfelelően jelenleg a keleti országrészen van a nagyobb hangsúly, így Szegeden, Debrecenben, Nyíregyházán és Miskolcon is van régészeti bázis, míg a Dunántúlon csak Szombathely képvisel külön telephelyet.

A Tudományos Igazgatóság feladatai

Feldolgozás

A terepi feladatok megvalósítása valójában csak a régészeti munka látványosabb és közismertebb részét jelenti. A terepi munkát minden esetben követnie kell a feldolgozásnak. Ez lehet egy egyszerű kiszállási jelentés, különféle beszámolók leadása, de jellemzően feltérési dokumentáció készítéséből és – ha keletkezett ilyen – a régészeti leletanyagot érintő utómunkálatokból áll. Ez szintén nagyon összetett, költséges és soklépcsős folyamat, melyhez sokféle speciális szaktudás és infrastruktúra szükséges. A beruházásokhoz kapcsolódó régészeti szolgáltatások esetében egyébként ez az a rész, amely rendszerint már a legkisebb mértékben sem érdeklí a beruházók többségét, de szerencsére érzékelhető változás ebben is. Egyre többen szeretnék látni annak az eredményét, amiért fizetni voltak kénytelenek.

Az első és talán leglényegesebb, bár kívülről nézve egyáltalán nem látványos, sőt inkább láthatatlan munka a terepen elkészített dokumentáció feldolgozása, teljes digitalizálása és adatbázisba szerkesztése. Ez egy kisebb próbakutatás vagy rövid tervásatás esetében talán nem nagy munka, egy több százezer négyzetméteres autópálya feltárás vagy egy nagyobb felületű, sokrétegű városi ásatás esetében azonban évekig is eltart, ha egyáltalán rendelnek hozzá kapacitást. Épp ez utóbbi esetlegessége miatt az MNM több évtizedes feltárási terepi dokumentációk feldolgozását is párhuzamosan kell hogy végezze a jelenleg is folyó terepi munkák utómunkálatai mellett. Attól függően, hogy milyen dokumentációs fázisok történtek a terepen, a maradék teljes digitalizálása megtörténik. A digitalizált állományok összerendezése, összekapcsolása, illetve a megfelelő fájlformátumok biztosítása is hatalmas feladat.

De legalább ekkora kihívást jelent a leletanyagok gondozása. Amíg csak pár száz lelettel kell megbirkóz-

ni, belátható a folyamat vége. Amikor azonban egy lelőhelyről van több ezer nagy ládányi apró lelet, ami akár a sokmillió darabszámot is elérheti, akkor olyan kihívások előtt áll a régészeti ellátórendszer, amire kapacitásokkal alig-alig van felkészülve. Az egyes leletek esetében a jogszabályilag is előírt és szakmailag is nélkülözhetetlen egyedi azonosítóval való ellátás, a meghatározás, a datálás és a darabonkénti leírás az az alapvető első lépés, melynek során az egyes leletek elsődleges azonosítót kapnak. Ez még minden esetben a feltárási dokumentáció rendszeréhez kötődik, így az egyes tárgyak egymáshoz való viszonya az adatkezelés során jól nyomon követhető, visszakereshető, rendszerezhető. Ez nagyon fontos a feltárás eredményeinek tudományos feldolgozásához, s a továbbiakban még hozzáigazítandó lesz a múzeumi leltározás rendszeréhez is. Komoly gondot okoz ugyanis, hogy a jogszabályban előírt és évszázadokon át kialakult múzeumi nyilvántartási rendszer semmilyen tekintetben nem

10. kép. Nyilvántartásba vétel a leletek elsődleges feldolgozása során (fotó: Pomázi-Horváth Viktória)

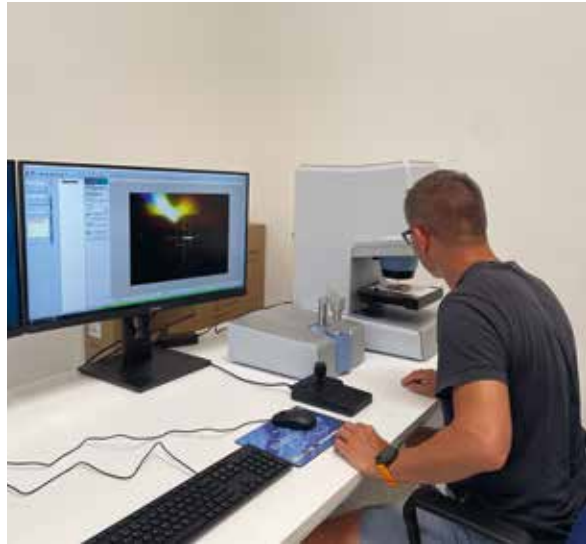
Fig. 10. Inventorying findings during the processing of the find material (photo by Viktória Pomázi-Horváth)

11. kép. *In situ* felvett lelet tisztítása a Daróczi utcai restaurátorműhelyben (fotó: Pálfalvi Zsuzsanna)

Fig. 11. Cleaning an *en bloc* removed find assemblage in the conservation workshop at Daróczi Street (photo by Zsuzsanna Pálfalvi)

kompatibilis az utóbbi évtizedekben kialakult modern régészeti feltárási dokumentációs rendszerrel, így a dokumentáció és a lelet közötti közvetlen reláció a valódi leltárba vételkor elvész. A kétfajta nyilvántartási szám között természetesen könnyű megteremteni a korrelációt, de ehhez mind a két nyilvántartási és adatkezelési rendszernek teljes körűen digitalizálva kellene lennie. A múzeumi rendszer ugyanis nem a milliós régészeti műtárgyanyag nyilvántartásba vételére lett kitalálva, így nem is végezhető el úgy, mint pár tucat festmény vagy pár száz újkori porcelánedényé. A régészet esetében ezért nagyon komoly kérdést jelent a selejtezés is, hogy valóban csak olyan tárgyak kerüljenek be majd a múzeumi raktárakba, amelyek fizikai létükben is arányosan értékes adatot hordoznak. Nem kérdéses, hogy minden töredéklelet rendelkezik információértékkel, s nem tudhatjuk, hogy pár száz év múlva milyen adatok hiányát fogja jelenteni az, hogy ma több lépcsőben is selejtezik a régészeti leleteket, mielőtt raktárba kerülnek, de jelenleg nincs meg semmilyen adottság ahhoz, hogy a folyamatot ne így vigyük végig. Ha minden lelőhelyről minden állatcsontot, kerámiatöredéket és építőanyagot (beleértve például a római épületek esetében a tetőcserep- és padlótégla-töredékeket is) maradéktalanul begyűjtenének a régészek, akkor az összes múzeumi raktár

12. kép. Neolitikus kerámia festésének elemzése Bruker Lumos II Fourier transzformációs infravörös mikroszkóppal az Archeometriai Laborban (fotó: MNM)

Fig. 12. Analysing the painting on a Neolithic potsherd with a Bruker Lumos II Fourier transform infrared microscope (photo by HNM)

egy éven belül teljesen betelne. Nehéz döntéseket kell tehát meghozni, amihez komoly szakmai felkészültség szükséges, hiszen a terepen dolgozó ásató régész már itt szelektálni kényszerül, a feldolgozás során pedig több lépcsőben tovább zajlik ez a folyamat.

Ez elsősorban a leletek tisztítását, elsődleges azonosítását és konzerválását, majd az összetartozó darabok összeválogatását és szükség szerinti megerősítését, kezelését jelentő folyamat. Ez olyan speciális restaurátori kapacitásokkal rendelkező műhelyt igényel, amely nem a tárgyak kiállításba való kihelyezésére vagy a raktárakban való folyamatos állapotörzésre fókuszál, hanem üzemszerű működéssel mintegy futószalagon elvégzi a leletek kötelező feldolgozásához szükséges fenti lépéseket. Speciális szakismeretek és nagy terítő felületek kellenek hozzá, meg rengeteg türelem és monotonitás-tűrés. Talán csak a leletözönben felbukkanó ritka darabok, egyedi kihívások teszik tartósan is elviselhetővé ezt a munkát. Fontos szempont az is, hogy a műhelynek meglegyenek az alapvető kapacitásai a régészetben előforduló összes anyagtípusra, kiemelten is a leletek túlnyomó többségét adó szilikát alapú kerámiaira és a különféle fémekre, de idesorolandó az üveg, a fa, a bőr és a textil is, hiszen ahogy fejlődik a régészeti technológia, egyre több speciális és szerves anyag is bekerül

a műhelybe. Egy régészeti restaurátorműhely esetében további két fontos szempontnak is meg kell felelni. Az egyik, hogy a kompozit – vagyis több anyagtípusból összeálló, de a földben már jelentősen torzult, sérült, akár több ezer éves, érzékeny – tárgyak kezelése külön kihívást jelent. A másik az *in situ* munkálatokban való részvételre való felkészültség és tapasztalat. A régészeti feltárások során mennyiségileg és minőségileg egyre több olyan helyzet alakul ki, amikor a régész a leletanyag érdekében restaurátor közreműködését kéri a felszedéshez. Ugyancsak fontos a helyszínen kiemelt bontatlan egységek műhelybe szállítása a benti, akár mikroszkóp alatt történő, részletes, alapos kibontás elvégzéséhez. Ezzel olyan adatokat és információkat tudunk feltárni és megőrizni, amire az ilyen speciális restaurátorműhely közreműködése nélkül nem lenne lehetőség. A Nemzeti Múzeum központi épületében kialakított és jól működő műhely természetesen minden anyagtípusra rendelkezik szakemberrel és felszereléssel, azonban a régészeti feltárások speciális igényeihez az NRI által végzett munkák jellege és mennyisége miatt mindenképp szükséges a külön régészeti restaurátorműhely is.

Elsődleges feldolgozások után mind a dokumentáció, mind a leletanyag a végleges őrzési helyére kerül a múzeumon belül. A leletanyagokat a régészeti táruk, a dokumentációkat pedig az erre kialakított adattárak gyűjtik be és kezelik a továbbiakban. Amíg a manuálék (vagyis a terepen keletkező fizikai dokumentációs anyagok) tartós megőrzését a Központi Adattár végzi továbbra is, a digitális adatállományok kezelése a feldolgozással való összefüggései miatt egy külön részleg feladata. Ugyancsak itt történik meg visszamenőlegesen a régi – több évszázadra visszamenő – anyagok digitalizálása. Az ehhez szükséges erőforrások (szkennerek, egyéb gépek és szakemberek) ugyanis teljes átfedésben vannak a feldolgozás során használt kapacitásokkal.

A digitális adatok két tartományba kerülnek be. Az egyik egy most felállításra került Nemzeti Régészeti Repozitórium (NRR), amely minden keletkező régészeti adat legfőbb háttértárolójaként határozható meg. Ehhez csak az azt kezelő munkatársaknak van szerkesztési, kezelési hozzáférésük, maguk az anyagok egyébként senki más számára nem elérhetők. A célja, hogy minden keletkezett adat megőrzésre kerüljön. A másik felület az Archeodatabase nevű adattári felület, amely a leadott

részletes dokumentációkat tartalmazza, s amelyben minden olyan adat kereshető és vizsgálható, amelynek az elsődleges adatgazdája ehhez a hozzájárulását adta. Ebben az időben a múzeum alapításáig, térben pedig a Kárpát-medence egészére kiterjedő, legteljesebb adatállományban az erre feljogosított kutatóknak lehetőségük van olyan tudományos összefüggések vizsgálatára is, amelyekre korábban soha nem volt meg az adottság. Egyelőre nagy problémát jelent, hogy a múzeum fenntartójával nem azonos másik minisztériumnál kezelt közhiteles régészeti adatbázissal nincs meg a közvetlen összeköttetés, de már megindult az egyeztetési folyamat, hogy a két eltérő célú és kialakítású, részben más adatrészekre fókuszáló nagy hazai régészeti adatállományt hogyan lehet összehangolni.

A feldolgozást még egy speciális részleg segíti, amelynek szolgáltatásai ugyanakkor túlmutatnak az elsődleges feldolgozáson, ez pedig a természettudományos vizsgálatok koordinált elvégzésére szolgáló archeometriai laborunk. Itt születnek meg, illetve kerülnek megszervezésre a régészeti leleteket érintő laborvizsgálatok, interdiszciplináris vizsgálatok (növényi, állati, emberi maradványok vizsgálata, a természettudományos eljárások, mechanikai és kémiai vizsgálatok stb.), amelyek a további feldolgozásokat is segítik. Lényeges, hogy a kötelező elemek elvégzése mellett a szakmailag szükséges opcionális vizsgálatok elvégzése sokszor kérdéses a rendelkezésre álló források miatt, de a kapacitások kialakítása már folyamatban van, s a végeredmény egy európai szinten is versenyképes, modern régészeti labor lesz. A tervek szerint 2023-tól a laborban a műszeres elemzésekhez elérhető lesz micro-XRF, kézi XRF, RAMAN mikroszkóp, FT-IR mikroszkóp és SEM-EDS-WDS-CL, melyekkel nemcsak a múzeum belső megrendeléseit lehet majd teljesíteni, hanem nemzeti és nemzetközi szinten is szolgáltatást lehet majd nyújtani a tudományos kérdések megválaszolásában. Az eszközparkkal és a hozzá kapcsolódó szakembergárdával az alábbi vizsgálatokat lehet elvégezni:

- talaj-mikromorfológiai vizsgálat (talajmintákból vékonycsiszolat-készítés és sztereomikroszkópos, valamint polarizációs mikroszkópos vizsgálat, műszeres elemzés);
- kőeszközök, építőanyagok vizsgálata (vékonycsiszolat-készítés és sztereomikroszkópos, vala-

mint polarizációs mikroszkópos vizsgálat, műszeres elemzés);

- kerámiák vizsgálata (vékonycsiszolat-készítés és sztereomikroszkópos, valamint polarizációs mikroszkópos vizsgálat, műszeres elemzés);
- fémtárgyak összetételi vizsgálata (műszeres elemzés);
- üvegtárgyak összetételi vizsgálata (műszeres elemzés);
- egyéb szerves anyagok vizsgálata (műszeres elemzés);
- szerves anyagok vizsgálata (műszeres elemzés);
- tárgyak felületének 3D mikroszkópos vizsgálata (kopásnyom, készítechika, díszítés, felirat vizsgálata).

Ahogy az elsődleges elhelyezés és a végső tárolás között, úgy általában tekintve a feldolgozás és a szisztematikus tudományos kutatómunka között is érdemi különbség van, amit sokszor még a szakemberek is összekevernek. Míg az előbbi az adatok forrásközlését, az utóbbi azok további felhasználását jelenti. A régészeti szolgáltatásokat végző intézmények a tisztességes feldolgozást és annak közzétételét kötelesek elvégezni, a tudományos kutatómunkára külön szakemberek, részlegek és intézmények szakosodtak.

Régészeti táruk és tudományos kutatás

Az MNM NRI egyik s talán a legfontosabb erőssége az összes eddigi hazai régészeti örökségvédelmi szervezet-hoz képest éppen az, hogy a gyűjteményi anyagok nem különülnek el a régészeti folyamat többi lépcsőjétől. A régészettudomány számára így egységben jelentkezik a régészeti örökségvédelem és a régészeti muzeológia, ami ebben a léptékben szinte példa nélküli (megjegyzendő ugyanakkor, hogy a megyei szinten szerveződő múzeumok esetében viszont evidencia). A feldolgozott és a feldolgozásra váró régészeti anyagokat is a Régészeti Tárban helyezük el, amely egyelőre több helyen rendelkezik ideiglenes és végleges raktárakkal: a Múzeum körúton, a Daróczi úti NRI-központban és a régiós bázisokon is. Elkerülendő a nagyobb kavargásokat, a tár gyűjteményileg egyelőre két fő egységre bomlik. A korábbi MNM-gyűjtemények esetében – jobb megoldás hiányában – meg kell tartani a kialakult évszázados gyakorlatot, amely a leletanyagok korszakok

és típusok szerinti szétválasztását és kezelését jelenti. Ennek előnye, hogy az adott korszak vagy anyagtípus kutatásához viszonylag egységesen rendelkezésre állnak az anyagok, megkönnyítve a tudományos feldolgozó-munkát. Hátránya ugyanakkor, hogy a szétválasztás sokszor bizonytalan és nem teljes körű, s hogy az anyagok bizonyos mértékig elszakadnak a feltárási kontextusuktól, az átfedéseket, bizonytalanságokat nehezen lehet így áthidalni. Tervezetten ide kerül továbbra is minden olyan műtárgy, ami az NRI-ben dolgozó kutatók tervasatásából kerül be, illetve amit a múzeum vásárlással vagy adományozás révén szerez meg. A régi gyűjteményeket a nagy régészeti korszakoknak megfelelően ráadásul csoportokba is rendeztük, ami az őskori, az antik és (európai értelemben) kora középkori, valamint a középkori és kora újkori anyagok összefüggéseit hivatott kiemelni és előnnyé kovácsolni. Ez utóbbi csoporthoz sorolva a honfoglalás anyagait is, végre olyan egység jött létre, amely a magyarság kutatásában eddig nem létezett. Ily módon a teljes magyar régészeti leletanyag egységes rendszer alá tartozik a múzeumban, amit remélhetően a kutató kollégák közötti minél szorosabb szakmai együttműködés is követ majd. Az eredményesség bizonyosan nem csak ezen múlik, de talán ezzel is elő tudjuk segíteni a további munkákat, s mindenképp van jelzésértéke is.

Az elmúlt évtizedek lezajlott és a továbbiakban felmerülő megelőző feltárások anyagai ugyanakkor elsődlegesen egy másik gyűjteménybe kerülnek, ahol az ásatási összefüggésrendszer fenntartása érdekében leőhelyenként egységben megőrizve kerülnek kezelésre az anyagok. Ezek esetében sajnos hatalmas elmaradások vannak még, hiszen 2007 előtt és 2010 óta alig fordítottak figyelmet a bekerült leletanyagok múzeumi nyilvántartásba vételére és tárbeli elhelyezésére, így még évekig el fog tartani a hátralékok ledolgozása gyűjteménykezelési szempontból is. Ennek nem kis mértékben akadályozza az állandó raktárkapacitási hiány. A Daróczi út kb. 23 000 m²-es épületegyüttese eredetileg ezt a célt szolgálta volna, azonban a történelem folyása ezt jelenleg nem teszi maradéktalanul lehetségessé. A cél azonban továbbra is az, hogy előbb-utóbb minden régészeti leletanyagot egy kifejezetten e célra kialakított speciális raktártérben lehessen elhelyezni, s a régészeti gyűjtemények fokozatosan egy helyre koncentráltan elérhetőek legyenek a tudományos feldolgozás és a köz-

13. kép. Az NRI Daróczi úti bázisának épülete drónfelvételen (fotó: Zsiga Zsolt)

Fig. 13. Drone image of the Daróczi Street building complex of NIA HNM (photo by Zsolt Zsiga)

14. kép. Az Új Régészeti Gyűjtemény raktára a Daróczi úti bázis épületében (fotó: Bicskei József)

Fig. 14. Storage room of the New Archaeological Collection in a building of the Daróczi Street complex (photo by József Bicskei)

readás távlati céljai számára. Az átmeneti helyhiány és a felújítások folyamata miatt sokat kell még „tetrizezni” a ládákkal és dobozokkal, de a végeredmény pár éven belül teljes egészében olyan lesz, mint a kialakításra kerülő római kori kőgyűjtemény esetében is tervezzük: egy szellős, jól megközelíthető, az anyagok kezelését és kutatását hatékonyan lehetővé tevő szakmai raktár. Meg kell jegyezni, hogy ugyanebben a gyűjteményi térben kerülnek elhelyezésre „ideiglenes” jelleggel a különféle külsős anyagok is (mint az MNM esztergomi múzeumainak helyhiány miatt ide került anyagai vagy az ELTE koponyagyűjteménye).

A tárolás és múzeumi gyűjteménykezelés mellett a táruk dolgozói képezik a tudományos munka alapját is, bár tevékenységük e téren távolról sem tekinthető

kizárólagosnak. A tudományos munka szervezésébe beletartozik a kutatási projektek vitele, a pályázatok készítése, a konferenciák szervezése, a publikációk készítése, a kiállítások rendezése, valamint a nemzeti és nemzetközi együttműködések lebonyolítása is. A szerető feladatokat szervezetileg is támogatjuk, fontos azonban, hogy ez nem a táruk sajátja, hanem az MNM NRI minden részlegére kiterjedően érvényes lehetőség. Az MNM NRI épp ezért kidolgozott egy kutatási programrendszert, amelynek a lényege, hogy ne az egyes kutatók saját kutatási céljai határozzák meg a régészeti kutatások irányát, hanem legyen egy intézményileg kijelölt célrendszer, amelyhez az egyes kutatásokat igazítani lehet. Ez a kutatási rendszer az alábbi struktúrában került meghatározásra.

A Nemzeti Régészeti Intézet középtávú régészeti tudományos kutatási terve

I. kutatási pillér: tudományos kutatási programterv

1. A magyarok érkezése a Kárpát-medencébe – a magyarság állam- és egyházszervezése a 7–11. századi népességmozgások és kontinuitási kérdések tükrében

- a) meglévő topográfiai, feltárási és leletanyagadatok új kritikai elemzése;
- b) komplex mikrorégiós terepi kutatások végzése a Kárpát-medence különböző részeinek lefedésével (pl. Felső-Tisza-vidék, Hajdúdorogi térség, Pest megye, Kolozsvár térsége stb.);
- c) 8–9. századi népesség és szerveződés a Kárpát-medencében (a Karoling Birodalom peremvidékeként Zalavár és más központok kutatása, illetve a helyi tovább élő avar, szláv és egyéb népesség kérdésköre);
- d) temetőkutatás és településkutatás összekapcsolásával a társadalomkutatás és a népesség – település – rom – egyéb típusú kontinuitások új kritikai vizsgálata;
- e) pusztuló régészeti örökségünk mentése – a veszélyeztetett honfoglaló temetők felderítése és feltárása;
- f) a Magyar Királyság és a katolikus egyház hazai szervezetének kialakulását a korszak más európai, a miénkkel párhuzamosan zajló állam és egyházszervezeti formálódásával összefüggésben való vizsgálata.

2. A középkori magyar uralkodók temetkezései

- a) Átfogó monográfiásorozat megjelentetése;
- b) Sírmellékletek feldolgozása európai kontextusban;
- c) Hiányzó terepi kutatások elvégzése (Taksony fejedelem feltételezett taksonyi sírja, rablott Árpád-kori királysír a székesfehérvári bazilika főhajójában, IV. Béla temetkezési helye és az esztergomi ferences kolostor lokalizálása, II. István temetkezési helye és a nagyváradi váradhegyfoki premontrei kolostor lokalizálása).

3. Medium Regni 2.0 – A magyar államiság központi területeinek és uralkodói központjainak régészeti kutatása

- a) A 10. századi magyar fejedelmi központok kutatása;
- b) Az uralkodói központok királyi/királynői várainak/rezidenciáinak kutatása: Buda és Óbuda, Esztergom, Visegrád (Királyi palota, Alsóvár, Felsővár, Sibrik-dombi erődítmény), Székesfehérvár, Veszprém;
- c) A Dunakanyar térségének rezidenciái (pl. Pomáz).

4. Egyházi struktúrák a Kárpát-medencében – Keresztény emlékek Magyarországon a 4–18. század között

- a) Magyarország Középkori Egyházi Topográfiája – Magyarország egyházi építményeinek régészeti felmérése;
- b) Püspöki központok kutatása (Esztergom, Kalocsa, Veszprém, Pécs, Eger, Vác);
- c) Ókeresztény és keresztény emlékek Magyarország területén a 10. századig;
- d) A Kárpát-medence népeinek pogány hitvilága a 7–11. század között.

5. A római *limes* Magyarországon – *Limes*-kutatási program

- a) Határvédelmi építmények, utak és temetők kutatása roncsolásmentes diagnosztikai módszerekkel, célzott feltárásokkal és az anyagi kultúra leleteinek elemzésével, beleértve kiemelten is a Brigetio területét érintő kutatások támogatását is (mindez szükség esetén megfeleltethető a LIMES világörökségi nevezés szakmai előkészítésének is);
- b) A Crumerum-Campona *limes*-szakasz komplex kutatása;
- c) Belső erődök rendszeres kutatása;
- d) Bal parti erődök és a barbarikumi római katonai jelenlét kutatása;
- e) Az építőanyagok eredetvizsgálata és azok későbbi újrahasznosítása (szpóliakutatás).

6. Seuso 2.0 – Monumentalitás és kincsek a római korban: paloták, villagazdaságok és mindennapi élet a késő római Pannóniában

- a) A római kori politikai-társadalmi-gazdasági elit élete a provinciában (pl. kocsitemetkezések kutatása, viseleti elemek vizsgálata, a már ismert kincsleletek elemzése);
- b) A késő római kori monumentális a nem katonai célú építészet és a leletek tükrében – kiemelkedő jelentőségű villagazdaságok és kincsleletek kutatása (császári/szenátori villagazdaságok, a Seuso-kincs továbbkutatása, illetve további Seuso szintű kincsleletek felderítése).

7. Az Alföld mint keresztút – Népek és környezetük viszonya a sztyeppe nyugati végében

- a) Hálózatok kutatása (utak, közlekedés, kereskedelem, kapcsolatok és a kapcsolattartás problémaköre stb.);
- b) Folyamatok (tárgy életútja, tárgytipusok változásai, településfejlődés, leletképződési folyamatok, kultúrák változásai, genetikai fejlődés stb.);
- c) Létfenntartás (élelemtermelés, ételkészítés, lakhatás, védelem, eszközkészítés, rítus stb.).

8. Arany, ezüst, réz és bronz – A Magyar Nemzeti Múzeum Kárpát-medencei kincsleletei

- a) Az Őskori munkacsoport mérései és elemzései;
- b) Az Antik munkacsoport mérései és elemzései;
- c) A Népvándorlás kori munkacsoport mérései és elemzései;

d) A Honfoglalás kori, középkori és kora újkori munkacsoport mérései és elemzései.

9. Ember és környezet – Környezetrégészeti kutatási program

- a) Környezetrégészeti kutatások;
- b) Tájrégészeti kutatások;
- c) Fizikai Antropológia.

10. A magyar történelem sorsfordító helyszínei elsősorban közösségi régészeti kutatással

- a) Magyarországi emlékek kutatása (krízishorizontok kutatása, csatatérkutatás, várkutatás);
- b) Országhatárokon túli magyar emlékek kutatása (Dalmácia, Felvidék, Erdély, Újvidék).

II. kutatási pillér: Régészeti topográfiai program

- 1. Kiemelt beruházási övezetek;
- 2. I. kutatási pillér programjainak támogatása;
- 3. Mikrorégiós kutatások (Tisza-tavi térség, Somló-hegy);
- 4. Térségi kutatások.

III. kutatási pillér: Kutatáshoz kapcsolódó elemek

- 1. NRI innovációs stratégia
- 2. Lelőhely-klasszifikációs program
 - a) Adatbázis-koherencia megteremtése (ARCHEODATABASE – IVO)
 - b) Régészeti adattári dokumentációk 100%-os digitalizációja
 - c) Lelőhely-besorolások elvégzése
- 3. Községi régészeti program

IV. kutatási pillér: Régi és megelőző régészeti feltárások feldolgozása (anyagközlő kutatások)

Ugyancsak kidolgoztunk és minden évben tervezzük kidolgozni a rákövetkező évre vonatkozóan a régészeti konferenciák menetét, amelyek szervezésében az NRI önállóan vagy másokkal közösen részt vállal. Több ilyen rendezvény esetében is arra törekszünk, hogy rendsze-

res eseményként fórum szülessen (vagy akár újjászülésen) egy adott korszak, metodológia vagy tárgytípus kutatóinak közös eszmecseréjére és összejövételére. Mindezek mellett természetesen ad hoc konferenciák megrendezésének igénye is felmerülhet.

2023				
	Konferencia címe	Időpont	Helyszín	Társrendező
1	NRI Tudományos Napok (rendszeres, nemzeti)	2023. 01/02. hó	MNM Központi Régészeti Könyvtár	
2	Iparrégészeti és Archeometriai Ankét (rendszeres, nemzetközi)	2023. 02. 1–2.	MNM Központi Régészeti Könyvtár	PAB VEAB
3	Árpád népe – A magyar honfoglalás kor kutatásának legújabb eredményei (alkalmi, nemzeti)	2023. 04. 13–15.	Szentendre – Művészet Malom	Ferenczy Múzeumi Centrum, Szentendre
4	<i>First Kings of Europe – Leadership and Inequality in Prehistoric Southeast Europe</i> (alkalmi, nemzetközi)	2023. 04. 26–28.	MNM Díszterem	
5	Régészeti Örökségvédelmi Konferencia (rendszeres, nemzeti)	2023. 05. 23.	MNM Központi Régészeti Könyvtár	
6	Közösségi Régészeti Kerekasztal (rendszeres, nemzeti)	2023. 09. 15–16.	Visegrád – Királyi Palota	Közösségi Régészeti Egyesület Magyar Régész Szövetség
7	Krízis az őskorban (alkalmi, nemzeti)	2023. 10. 10–11.	MNM Központi Régészeti Könyvtár	
8	Római kori reprezentáció a Kárpát-medencében (alkalmi, nemzeti)	2023. 11. 14.	MNM Lapidárium	
9	Hadak Útján – Települési struktúrák a korai középkorban (rendszeres, nemzeti)	2023. 12. 5–6.	MNM Központi Régészeti Könyvtár	

2024						
	Konferencia címe	Szervező	Időpont	Helyszín	Tartalom / Megjegyzés	Típus
1	NRI Tudományos Napok 2023/1–4	Pető Zsuzsa – Kovács Loránd Olivér	2024. január 15–17. 2024. február 5–7.	MNM Központi Régészeti Könyvtár	Az NRI munkatársainak kutatásai korszakok szerinti tematikus napokra csoport- osítva	Rendszeres – nemzeti – saját brand
2	Római kori reprezentáció a Kár- pát-medencében	Kovács Loránd Olivér – Szabad- váry Tamás	2024. március 22.	MNM Lapidárium	Egynapos kerekasztal-beszél- getés sorozat egy-egy keynote előadással felvezetésként, nem csak régész szakemberek részvételével	Rendszeres – nemzeti – saját brand
3	A történeti táj – Or- szágos Tájrégészeti Konferencia	Füzesi András – Koller Melinda – Mesterházy Gábor	2024. április 22–24.	MNM Díszterem	Az emberi közösségek tájátalakító tevékenysége és a környezeti kihívásokra adott válaszok vizsgálata – kétnapos – meghirdetéssel az előadók toborzása	Rendszeres – nemzeti – nem saját brand
4	Régészeti Örökség- védelmi Konfe- rencia	Kreiter Eszter – Virágos Gábor	2024. május 16.	MNM Díszterem	Egynapos, magyar nyelvű, hazai	Rendszeres – nemzeti – saját brand
5	Közösség Régészeti Kerekasztal	Rózsa Zoltán – Bakos Gábor	2024. szeptem- ber 6–7.	Esztergom	Kétnapos, magyar nyelvű, hazai (KRE, MRSZ, ELTE)	Rendszeres – nemzeti – saját brand

2024						
	Konferencia címe	Szervező	Időpont	Helyszín	Tartalom / Megjegyzés	Típus
6	Tér-Info: Régészeti Térinformatikai Konferencia	Juhász Gergő – Balogh Árpád	2024. szeptember 20–21.	Esztergom	Kétnapos, magyar nyelvű, hazai	Rendszeres – nemzeti – nem saját brand
7	Környezet – Ember – Kultúra II. (Környezetrégészeti, biorégészeti, iparrégészeti és archeometriai konferencia)	Kreter Attila	2024. október 7–8.	MNM Központi Régészeti Könyvtár	Környezetrégészeti, biorégészeti, iparrégészeti és archeometriai konferencia	Rendszeres – nemzeti – saját brand
8	I. Magyarországi Kísérleti Régészeti Konferencia	Vicze Magdolna – Virágos Gábor	2024. október 28.	MNM Központi Régészeti Könyvtár	Egynapos, magyar nyelvű, hazai	Rendszeres – nemzeti – saját brand
9	Kora-középkor – Hadak útján	Szenthe Gergő – Vida Tivadar	2024. november 14–16.	Szentendre	Nagy nemzetközi avar konferencia kis kiállítással (FMC és ELTE BTK RTI)	Rendszeres – nemzeti/nemzetközi – saját brand
10	Velünk felfedezhető a világ (régészeti kommunikáció és a régészet kommunikációja)	Virágos Gábor – Török Kata	2024. november 21.	MNM Díszterem	Egynapos, magyar nyelvű, hazai a régészet kommunikációjáról (nem csak közönségkapcsolat)	Rendszeres – nemzeti – saját brand
11	Úton–Útfélén. Utak, piacterek, kereskedelem a középkori Magyar Királyságban	Simonyi Erika – Pető Zsuzsa – Ritoók Ágnes	2024. december 2–3.	MNM Központi Régészeti Könyvtár	Rendszeres középkorász konferencia – kétnapos rendezvény jelentkezéssel kiválasztott előadókkal (Nyitrai Akadémiai Intézettel a közös szervezés kérdése egyeztetés alatt)	Rendszeres – nemzeti – saját brand
NRI saját szervezés						
NRI – Más szervezet, közös szervezés						

15. kép. Az egyik kutatási program tárgya: hun kori lábbeli-garnitúra Telkiből (fotó: Jaksity Iván)
Fig. 15. The focus of one of our research projects: a Hun Period shoe accessory set from Telki (photo by Iván Jaksity)

16. kép. A Villa Romana Balaca régészeti lelőhely virtuális valóság rekonstrukciója (készítette: Leopold Kft.)

Fig. 16. Virtual reality reconstruction of the Villa Romana Balaca archaeological site (by Leopold Ltd)

Hasonlóképp törekszünk arra, hogy az MNM kiállítási tervei lehetőség szerint igazodjanak az európai és a világ főbb múzeumainak trendjéhez, és több évre előre lehessen tervezni az ilyen eseményeket. Ez a nagy nemzetközi együttműködések esetében amúgy is elengedhetetlen. Ugyanakkor az MNM képes extrém határidőkkel is eredményesen kiállítást megrendezni, ahogy erre az év februárjában előkerült honfoglaló tarsolylemezek köré szervezett kiállítás is példát mutat, amihez pedig az ország intézményeinek összefogása, együttműködése is kellett.

Tartalomfejlesztési Igazgatóság

A régészeti munkafolyamat végén a közreadás áll. A feltárás és minden más régészeti munkarész akkor ér valójában véget, amikor a szakmai és a nem szakmai közönség is értesül annak eredményeiről, s beépülnek az emberiség történelemről szóló tudásába. Valójában ezáltal nyer értelmet mindaz a nehézség, korlátozás, kötelezés, ami a beruházókat sújtja, vagy az a kemény munka hőgutában és fagyban, porban és vegyszerben, amit a szakmai kollégák elvégeztek. Ahol ez elmarad, ott minden korábbi tevékenység legalábbis megkérdőjelezhető. Az adatok és a leletek megmentése és megőrzése természetesen önmagában is eredmény és alapvető lépés, de ez önmagában még csak holt tőke, amelynek

hasznosulását a közzététel generálja. Nagyon leegyszerűsítve: ahol még a terepi dokumentációt sem dolgozzák fel, vagy a leletanyag évtizedek múlva is mosatlanul hever egy raktárban, ahogy a földből kivéve oda bevitték; vagy ahol a dokumentációban nem lehet kutatni, ahol az anyag nem került tudományosan is feldolgozásra, és nem ismerhette meg a közönség, ott bizonyos értelemben felesleges volt feltárást végezni.

A közzétételnek természetesen számos módja lehetséges, s ezek közül – legalábbis a szakmai közönség felé – a publikáció mindenképp az egyik legfontosabb. Szólhat a szakmának és szólhat a nagyközönségnek, ez pusztán tartalom és nyelvezet kérdése. Ennek érdekében az MNM egészét érintően kialakításra került egy újra átgondolt kiadványrendszer, amely mögött végre saját kiadója is lesz a múzeumnak. A kiadványok között sorozatok, folyóiratok és egyedi megjelenések is találhatóak, melyek tudományos és népszerűsítő kategóriákra oszlanak. A régészet számára a legfontosabb lépéseket az intézmény nagy múlttal rendelkező, de elhalt sorozatainak és folyóiratainak felélesztése, illetve a meglévők megerősítése jelenti, de legalább ennyire fontos, hogy a tudománynépszerűsítés terén is markánsan meg tudjon jelenni, ami eddig nem volt a fókuszban. A tudományos hasznosulás érdekében a megjelenést követő fél év elteltével minden kiadvány online publikációjára is sort kerítünk a honlapon.

17. kép. Életfa-installáció az MNM kiállításán 2022 augusztusában a Kurultájon (fotó: Pusztai Tamás)

Fig. 17. “Tree of Life” installation in the exhibition of HNM at the Kurultáj, the biggest Hungarian re-enactment festival, in August 2022 (photo by Tamás Pusztai)

18. kép. A régészeti tevékenységek sora a közreadással válik teljessé (fotómontázs: Kun Dávid)

Fig. 18. The archaeologist's work only becomes complete when the results are shared with the public (photo montage by Dávid Kun)

Az NRI-kiadványok rendszere

1. Tudományos monográfiásorozatok

Archaeologia Hungarica (korszakokat, témákat elemző monográfiák) – magyar–angol

A sorozat a magyarországi régészeti feltárások monografikus vagy tanulmánykötetes feldolgozásainak közlését szolgálja, a hazai és a nemzetközi régészeti közönségnek készül, s a magyarországi alap kutatások nemzetközi megismertetését szolgálja.

KÖR (Közösségi Régészeti Sorozat) – magyar

A sorozat célja, hogy külön fórumot biztosítson a közösségi régészet révén elért szakmai-tudományos eredmények közreadásában. A tartalom tekintetében szakmai, de szerzőit tekintve és célközönségében is erősen épít a munkákban részes szereplők tág körére, ami átível az ismeretterjesztés irányába is.

Catalogi Musei Nationalis Hungarici – magyar–angol

A gyűjteményi egységeket bemutató katalógusok kiadása a régi múzeumi gyakorlat szerint.

MNM Kiállítási Katalógusok – magyar/angol/egyéb

A konkrét megrendezett kiállításokat bemutató katalógusok kiadása a régi múzeumi gyakorlat szerint.

2. Tudományos folyóiratok

Communicationes Archaeologicae Hungariae – magyar, angol, német

A Kárpát-medencei régészettel foglalkozó, anyagközlő és értékelő cikkeket, rövidebb terjedelmű közleményeket, illetve a térség régészeti kutatásában érdeklődésre számot tartó műveket bemutató recenziókat ad közre.

Folia Archaeologica – magyar–angol

A múzeum korábban megszűnt folyóirata a Magyar Nemzeti Múzeum régészeti évkönyveként indul újra, amely az intézmény éves tudományos tevékenységéről és kiemelkedő eredményeiről számol be a szakmai közönségnek. Tartalmilag két nagyobb egységből áll: a kötet első fele magyar és idegen nyelvű klasszikus elemző, értekező jellegű tanulmányokat tartalmaz, a második része az adott évi működést mutatja be.

3. Ismeretterjesztő/népszerűsítő szakirodalom

HistorIQ – magyar/egyéb

Egy-egy régészeti korszakot, kultúrát feldolgozó ismeretterjesztő monográfia a tudományos népszerűsítés céljával, amit gazdagon illusztrált, kimondottan könnyen érthető és értelmezhető ismertetésekkel tervez megvalósítani. Ugyancsak fontos célkitűzés a régészet új módszereinek közérthető bemutatása, a közösségi régészettől kezdve a lelőhely-felderítésen át az archeometriai eljárásokig, valamint a kiemelt érdeklődésre számot tartó témák, akár konkrét helyszínek, ásatások, épületek, műtárgyak, események bemutatása is.

HistorIQ Zsebkönyv – magyar

Egy-egy tárgytípus téren és időn átívelő változásait, illetve egyes régészeti módszertani sorozatok bemutatását szolgáló, elsősorban rajzos zsebkönyv, amelyben az illusztráció az értelmezést segíti.

Tárgyak, korok, emberek – magyar

A Magyar Nemzeti Múzeum ismeretterjesztő könyvsorozata, amelynek kötetei a gyűjteményben őrzött, kiemelt jelentőségű tárgyhoz vagy tárgye gyűtteshez kapcsolódva, azokat kontextusba helyezve mutatnak be egy-egy régészeti, történeti, művészettörténeti korszakot vagy egy jellemző problémát.

4. Egyéb

Kiállításvezetők – magyar/egyéb

A helyét ünnepi ajándékként is megálló, látványos, nagyméretű, magas minőségben megjelentetett képeskönyv minimális szöveggel, amely az MNM tárainak csúcs műtárgyaira épül.

Képes albumok – magyar/egyéb

A kiadvány egy-egy korszak vagy probléma gazdag képes feldolgozását nyújtja tudományos ismeretterjesztő stílusban, minimális szöveggel.

Ismeretterjesztő monográfiák, tanulmánykötetek – magyar/egyéb

Időszaki – esetleg állandó – kiállításokhoz kapcsolódó rövid ismeretterjesztő kiadvány gazdag illusztrációs anyaggal, amely alacsony ára miatt a legszélesebb közönség számára elérhető és maradandó emlékként elvihető a kiállítás megtekintése után. Csak a kiállítás ideje alatt értékesíthető, utána szinte eladhatatlan, ezért a példányszámokat ehhez kell igazítani.

NRInfo (évkönyv) – magyar–angol

Az NRI előző évi tevékenységét átfogóan, de nem tudományos igényességgel, hanem közérthetően összefoglaló látványos kiadvány, amely alkalmas reprezentációs célra is.

Régész napló – magyar

Folyamatosan hasznosítható, szóróanyagként is alkalmas, látványosan illusztrált és évente frissíthető képanyagú jegyzetfüzet, amely naptárformátumban jelenik meg. Az illusztrációkhoz minőségi, de rövid szakmai leírások tartoznak, amelyek az MNM szerepét helyezik előtérbe.

A publikációk mellett persze egyre nagyobb mértékben jelent elsődleges tájékoztató felületet az internet és a social media, ami új elérhetőséget, egyben új kihívásokat is jelent a tudomány és az eredmények kommunikációjában. A média kezelése és a megfelelő kommunikációs és marketingstratégia kidolgozása és végrehajtása tehát nem ide tartozik, de egy az MNM honlapjáról elérhető régészeti aloldal kidolgo-

zása folyamatban van, ahol mind a beruházók, mind a szakmai érdeklődők, mind pedig a nagyközönség egy helyen, logikai rendben találhatja meg a naprakész információkat az itt leírt komplex régészeti folyamat minden eleméről. Ugyancsak elindult egy Régészeti Hírügynökség beindítása, amelynek az a célja, hogy a régészeti feltárásokról, a kutatások eredményeiről a sajtó munkatársai lehetőség szerint olyan felületről

19. kép. Válogatás az MNM NRI régészeti kiadványaiból (fotómontázs: Kun Dávid)

Fig. 19. A selection of works published by NIA HNM (photo montage by Dávid Kun)

20. kép. Római kori kikötőerőd rendbetétele Verőcén egy közösségi régészeti projekt keretében (fotó: Ignéczi István)

Fig. 20. Community archaeology project at Verőce, aimed at tidying up and protecting the remains of the fort in a Roman Period port (photo by István Ignéczi)

értésüljenek, amelyet szakemberek kezelnek, illetve innét vegyék át a megjelentetendő cikkeket. A régészet kommunikálása is komoly szakmai alapismereteket igényel, ami sajnos nincs meg minden médiaszereplő esetében, és ez nem is elvárható. A Régészeti Hírnökség célja, hogy legalább olyan forrásként szolgáljon a jövőben a média számára, mint a hazai vagy külföldi szakmai magazinok (például a *Rubicon*, a *BBC History* vagy a *Határtalan Régészet*). A tárgyak és az eredmények legfőbb közvetítője egy muzeális intézményben ugyanakkor maga a múzeumi kiállítás. Mivel a múzeum szervezeti felépítése magát a kommunikálást ehhez a specializált egységhez rendeli, az NRI feladata elsősorban mindazon tartalmak létrehozása, melyek egyáltalán alkalmasak a felhasználásra.

A közönséggel való kommunikálásban a publikációk és a kiállítások mellett hasonlóan jelentős a rendezvényeken való jelenlét. Az MNM és azon belül az NRI is számos szakmai és nem szakmai rendezvényen jelenik meg. Ezekhez programot, szakembert, képzést, eszközöket kell biztosítani, de egyúttal felületet is jelentenek ahhoz, hogy a régészetet el tudjuk magyarázni a közönségnek, és közelebb vihessük az emberekhez.

Az MNM terveihez illeszkedve az NRI e téren is éves programtervben gondolkodik, s remélhetően minél több eseményen részt tud majd venni.

Az NRI feladata továbbá az is, hogy az MNM oktatási és módszertani fejlesztési tevékenységéhez a régészeti tartalmakat szolgáltatassa. Ennek első lépése egy olyan régészeti asszisztensi képzés elindítása, amely a terepen és a feldolgozásban is égetően hiányzó technikusokat elkezd pótolni. A régészeti asszisztensi képzés beindítását, megszervezését és szakmai előadókkal való feltöltését követően nagy hangsúlyt kell helyezni a belső továbbképzésekre is. A technológiai átállások, az új szoftverek, hardverek, rendszerek és eljárásrendek rendszerbe állítása az érintett munkatársak felkészítése nélkül nem hatékony, vagy egyenesen lehetetlen. Ilyen például a drága CAD rendszerről a QGIS rendszerre való átállás képzéssel történő támogatása is. Ugyancsak itt érdemes kiemelni az MNM által elindított Régészet Ösztöndíj programot, amelynek keretében az ELTE régészetben érintett hallgatói és tanárai is bekapcsolódhatnak az NRI munkájába az anyagfeldolgozástól a gyakornoki munkán át a tudományos közreadásig szinte bármilyen területen.

Jövőformáló területek

A fenti folyamatba közvetlenül nem, közvetve viszont számos ponton illeszkednek mindazon tevékenységek, amelyek az intézet vezetőjének közvetlen irányítása alatt kerültek kialakításra. Ezek azt a három alapvető szakterületet fedik le, amelyek a régészet szempontjából igen erőteljesen fogják meghatározni a jövőt.

Ugyancsak idesorolandók azok a most felállított testületek, amelyek tanácsukkal és a bennük részt vevők kapcsolati hálójával segíthetik az MNM NRI hazai és határon túli beilleszkedését. Továbbá a kormányhivatalokon belüli örökségvédelmi szakhatóságok munkáját szakmailag támogató Ásatási Bizottság titkársági feladatait is itt, az NRI kötelékén belül látjuk el.

Magyar Nemzeti Múzeum (MNM) Nemzeti Régészeti Intézet (NRI) Régészeti Tanács (RT)

Buzás Gergely	igazgató	MNM Visegrádi Mátyás Király Múzeuma	Visegrád
Dr. Dani János	régész	Déri Múzeum	Debrecen
Fogas Ottó	múzeumigazgató	Móra Ferenc Múzeum	Szeged
Gallina Zsolt	ügyvezető	ÁSATÁRS Kft.	Kecskemét
Havasi Bálint	igazgatóhelyettes	Göcseji Múzeum	Zalaegerszeg
Dr. Láng Orsolya	főigazgató-helyettes, régész	BTM Aquincumi Múzeuma	Budapest
Dr. Raczky Pál	professor emeritus	Eötvös Loránd Tudományegyetem RI	Budapest
Dr. Tankó Károly	elnök	Magyar Régész Szövetség	Budapest
Dr. Türk Attila	egyetemi docens, tanszékvezető	Pázmány Péter Katolikus Egyetem RI	Budapest

International Academic Board (IAB) of the National Institute of Archaeology (NIA) of the Hungarian National Museum (HNM)

Univ.-Doz. Dr. Bernhard Hebert	Head of Department	Federal Office Department of Archaeology Hofburg, Wien	Austria
Dr. Lyudmil Vagalinski	Associate Professor	National Archaeological Institute with Museum - Bulgarian Academy of Sciences, Sofia	Bulgaria
Dr. Philipp von Rummel	Secretary-General	German Archaeological Institute, Berlin	Germany
Florian Matei Popescu PhD	Senior Research Fellow	Institute of Archaeology, Bucuresti	Romania
Mgr. Jan Mařík PhD	Director of the Institute	Institute of Archaeology of the Czech Academy of Sciences, Praha	Czech Republic
Prof. Dr. Apostolos Sarris	Professor	Digital Humanities GeoInformatics Lab at University of Cyprus, Nicosia	Cyprus
Prof. Dr. Predrag Novaković	Professor	University of Ljubljana, Faculty of Arts Depart- ment of Archaeology, Ljubljana	Slovenia
Sanjin Mihelić	Director of the Museum	Archaeological Museum Zagreb, Zagreb	Croatia

Kísérleti régészet

Az első ilyen, a jövőt minden bizonnyal jelentősen befolyásoló – noha egyelőre még alig jelen lévő – terület a kísérleti régészet és a régészeti parkok világa. Ez a tevékenység és az ilyen helyszínek meglelte önmagában áthi-

dalja a szakmai kutatómunka és a közönségkapcsolatok területeit, hiszen a kutatások látványosak, közérthetők, könnyű velük azonosulni és könnyű őket megszeretni. A jellemzően régészeti parkokhoz kötődő tevékenység Magyarországon egyelőre gyerekcipőben jár. Az NRI e

téren lassú építkezésbe tud kezdeni, felmérve és megismerve a világban zajló hasonló folyamatokat, az eddigi hazai kezdeményezéseket és azok eredményeit, valamint a múzeumon belüli mozgásteret. Nagyon fontos lesz becsatornázni a hagyományörző szervezeteket és a már meglévő régészeti parkokat is.

Innováció

A másik ilyen terület az innováció. Évtizedes lemaradása a szakterületnek, hogy nem fordított erőt és figyelmet annak fejlesztésére, ami megkönnyítheti a munkáját. Ez nemcsak technológiai újításokat, de szemléletformálást és gondolkodásmódot is jelent. A leginkább nyilvánvaló és látványos újítás a módszertant is érintő technikai jövőkép. Az infokommunikáció robbanásszerű változása alapjaiban írta újra a régészeti munkafolyamat lépéseit és lehetőségeit is, s ma már olyan datálási, anyagvizsgálási, adatrögzítési és -feldolgozási lehetőségek állnak a régészet szolgálatában, amilyenek húsz éve még gondolati szinten is csak alig-alig merülhettek fel. A most az emberiség kapuján kopogtató mesterséges intelligencia is hasonló, ha nem még nagyobb átrendeződést hozhat. Hatalmas ugyanakkor az elmaradás, és az egységes színvonal még abban sem biztosított, amink már megvan. Van tehát helye és szerepe annak, hogy az MNM NRI külön erőforrásokat rendeljen mindezek rendszerezéséhez és rendezéséhez is.

Közösségi régészet

A harmadik terület a közösségi régészet, amelyet sokan még mindig összemosnak a múzeumbarát fémkeresős közösséggel, holott annál sokkal összetettebb és tágabb közösséget és feladatkört fed le a fogalom. Az MNM szerepe ezen a régészet jövőjét nagyban befolyásoló területen talán leginkább a központi koordináció lehet. Számos intézmény, civil szervezet és magánszemély,

valamint szakmai intézmény és szakember között kell megtalálni a közös nevezőt és összhangot, s ez bizonyosan nem lesz rövid és egyszerű folyamat. Fontos lenne azonban megérteni, hogy a régészet az egyik legfontosabb szövetségesét találta meg a szakterület társadalmi beágyazódásához vezető rögzös és eddig meglehetősen sikertelen útján. Ennek ugyanakkor ára is lesz, amit a szakma gyakorlóinak kell belátniuk és meghatározniuk. A közösségi régészet a teljes régészeti munkafolyamat minden területére kiterjed és ki is terjesztendő. Széles tömegek megszólítására alkalmas, s legalább annyira tudja támogatni a szakmai, mint a kommunikációs munkát.

Zárógondolatok

A Magyar Nemzeti Múzeum régészetet összefogó szervezeti egységének neve nem véletlenül lett Nemzeti Régészeti Intézet. Az intézeti működési forma klasszikus kutatóhely meglétére utal. Ami egyedivé teszi ezt az intézetet, az a több lábon állás (régészeti örökségvédelem, régészeti muzeológia, oktatás), a gyűjteményi háttér, a múzeumi kapcsolódás és a szolgáltatások rendszerének megléte (megelőző feltárás, Archeometriai Labor, képzés). Mindezek ellenére az MNM NRI és a hazai régészettudomány sikeres jövője elképzelhetetlen a többi régészeti szakmai intézménnyel való aktív együttműködés nélkül. A múzeumnak épp ezért számos más hazai intézménnyel (HUN-REN BTK RI, ELTE BTK, megyei hatáskörű városi és egyéb városi múzeumok) és határon túli szervezettel is van már együttműködési megállapodása, illetve a jövőben is törekszik ilyenek megkötésére, s mindezeket jellemzően valós tartalommal is meg tudja tölteni. Kívánjuk, hogy legyen idő a stabil kiépülésre és a tartós működésre mind a múzeum, mind a régészettudomány érdekében.